

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРИЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Середюк Віталій Юрійович

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант*

*Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Історичне тлумачення норм права тотожне з історизмом (*historicism*), як способом тлумачення норм права, що обмежується принципами, які виражають історичні наміри її творців (розвивається в працях Р. Дворкіна). Критика історизму полягає в тому, що інтерпретатор відмовляється від конкретних переконань щодо певного питання. Розвивається як різновид тлумачення, поряд із пасивізмом¹.

З огляду на систему тлумачення, яку сповідує інтерпретатор, історичне тлумачення має свої особливості. Прихильники первинно-суб'єктивних підходів використовують матеріали парламентських слухань, тоді як представники нового текстуалізму спираються лише на об'єктивні значення слів у конкретному історичному контексті. У. Ескрідж вказує, що суд може застосовувати законодавчу історію в різні способи, а саме – для підтвердження прямого значення слів і для того, щоб оминати таке значення².

Беручи до уваги базові підходи до питання історичного тлумачення, здійснимо коректну градацію історичного способу тлумачення на види, використовуючи кілька підстав класифікації. Отож, виокремимо декілька видів комплексного історичного тлумачення, яке використовує прийоми інших способів інтерпретації. Крім того, можлива класифікація історичного тлумачення залежно від дії норми у часі, залежно від того, якими джерелами права оформлено правовий припис, та відповідно до того, які фактори взято за основу історичного тлумачення.

З метою класифікації варто врахувати зв'язок історичного тлумачення з іншими способами тлумачення відповідно до того,

---

¹ Бігун В. С. (2011). Філософія правосуддя: ідея та здійснення: монографія. Київ. С. 16.

² Гончаров В. В. (2013). Динамічне тлумачення юридичних норм. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Нац. акад. правових наук України. Серія І: Дослідження та реферати / редкол.: П. М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Львів: СПОЛОМ. Вип. 27. С. 111.

прийоми яких способів тлумачення доповнюють історичне тлумачення. У ньому можна виокремити такі види, як власне історичне та комплексне. З огляду на це можна говорити про наявність комплексних (змішаних) способів тлумачення. Ідея не нова, але в додатку до історичного способу тлумачення ця думка оприлюднена тільки для поєднання історичного та функціонального способу. Історичний метод тлумачення застосовується як самостійно, так і разом із функціональним методом.

І. Онищук зауважив: «Без формалізації права неможливе його тлумачення в рамках реалізації. В ході правозастосування тлумачення оціночних термінів відбувається процес їх заміщення більш формалізованими мовними одиницями, які фіксують юридичне значення явищ і предметів. Право – це формальний спосіб регуляції, який характеризується формальним раціоналізмом. На відміну від інших регуляторів (інтересів, потреб, емоційних переживань), норма або правило поведінки, будучи узагальненою формулою дії, розрахованою на багаторазове застосування, містить необхідну дозу формалізму й інертності, яка робить її стабільною, довговічною, незалежною від різних факторів базою для прийняття юридичних рішень»³.

У процесі застосування норми права конкретизується її сенс. Важливо звернути увагу на історію закону та набуті зміни. Необхідно порівняти первісне застосування норми права з її застосуванням на сучасному етапі. З огляду на реконструювання первинного смислового змісту норми права та його зміни можна сформулювати завдання судді як узгодження закону з життєвою актуальністю сучасності.

На думку З. Зембіцького, який дещо звувив зміст поняття «тлумачення норм права», зазначивши, що правотлумачна діяльність виконується незалежно від складності завдання та результату. У такому авторському трактуванні не відображено усіх особливостей тлумачення норм права, адже в інтерпретаційному акті, до прикладу КСУ, здійснюється фіксація змісту норми права. І такий акт можна назвати завершальним у правотлумачній діяльності⁴.

Однією з найважливіших методологічних категорій є юридичний концепт дійсності з погляду онтології права. Виявити її вдалося у процесі екзистенційного аналізу феномену тлумачення конституцій. У процесі вирішення юридичних суперечок, пов'язаних з колізіями між конституційними цінностями, тобто між основними правами, раптом з'ясовується, що юридичний концепт, призначений для вирішення

---

³ Онищук І. І. (2020). Правова цифровізація як інтегральний метод формалізації права. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 6. С. 45.

⁴ Ziembinski Z. (1966). *Logiczne podstawy prowoztawstwa*. Wydawn. Prawnicze. P. 210.

юридичних суперечок, дає збій, проте суперечки вирішуються, оскільки онтологічна структура конституційного права настільки багата, що дозволяє подолати обмеженість юридичних можливостей концепту. Онтологія, розроблена М. Хайдеггером, допомогла виявити як сильні сторони юридичного концепту дійсності, так і слабкі, та правильно обирати мету у сфері дуже специфічного, юридичного пізнання.

Історичне тлумачення норм права варто зарахувати до додаткових способів тлумачення. Автор виокремив такі визначення історичного тлумачення норм права в процесі якого з'ясовується: смисл норм права (фактичні обставини історії виникнення інтерпретованих норм права); зміст (смысл) юридичної норми (пізнаються конкретно-історичні умови та чинники її формування; воля законодавця (береться до уваги зв'язок з історичними обставинами прийняття НПА; зміст норм права (в його основу покладено історичні умови та обставини прийняття)⁵.

З метою з'ясування сенсу якогось законоположення, часто буває необхідно ознайомитися з його походженням, вдатися в потреби, що викликали його появу. Тільки збагнувши природу відносин, які нормував законодавець, можемо зрозуміти його справжні наміри. Тому істинним може бути таке тлумачення, яке бере до уваги соціальні потреби, конкретні підстави, що спричинили появу нормативно-правового акта.

Історична ретроспектива необхідна, щоб розібратися в тому, як саме і під впливом яких факторів було сформовано правила тлумачення, а також розкрити причинно-наслідкові зв'язки взаємодії різних підходів до тлумачення, особливо у світлі наявності зовнішніх та внутрішніх засобів тлумачення, вироблених сучасною практикою.

---

⁵ Кривицький Ю. В. (2012). Історичний спосіб тлумачення норм права: загальнотеоретичний аспект. *Часопис Київського університету права*. № 1. С. 34.